sledních dvaceti let[94], který je v současné době prosazován zejména na půdě OSN[95], Rady Evropy[96], ale i většiny dalších nadnárodních i národních institucí. Jeho základem je zohlednění společenského pozadí jako příčiny násilí na ženách v intimních vztazích, které úzce souvisí se specifickou rodovou socializací žen a mužů.

Násilí na ženách v intimních vztazích potom definujeme jako **jakékoliv jednání, které má za cíl uplatnění moci nebo kontroly nad dospělou ženou, k níž je pachatel v intimním vztahu, způsobující na straně oběti tíseň nebo újmu, přičemž intimním vztahem se rozumí vztah rodinný, partnerský či obdobný.**

Tato práce se bude dále zabývat zejména nejpočetnější množinou případů spadajících pod pojem domácí násilí, a to násilím páchaným na ženách v intimních vztazích a dále násilím páchaným mezi dospělými heterosexuálními partnery (manžel/manželka; druh/družka). Eventuelní specifika domácího násilí mezi ostatními osobami v intimních vztazích (např. syn/matka; lesbické partnerky; homosexuální partneři; sourozenci atd.) budeme zmiňovat většinou spíše jen okrajově.[97] Činíme tak zejména proto, že ve všech podstat-

toto označení odpovídá chromozomálním, hormonálním a morfologickým kritériím. Biologické rozdíly se tak stávají spíše signálem k diferenciaci sociálních rolí než jejich příčinou...". (In: Giddens, A.: Sociologie, první vydání, Praha, Argo, 1999, str. 114) K podobnému závěru dospěla i A. Oakleyová, která zkoumala souvislost mezi rodově podmíněnými rolemi a kulturou: "Mnohé studie jasně poukazují na rozdíly v chování chlapců a děvčat. Můžeme-li vystopovat rozdíly v osobnosti obou pohlaví už v dětství, znamená to, že pokud tyto rozdíly nejsou dané biologicky, musí se objevit už velmi brzy v procese sociálního učení. Rozdílnost mezi chlapci a děvčaty však s věkem narůstá, což prokazuje silný kulturní vliv". (Srovnej Oakleyová, A.: Pohlaví, gender a společnost, první vydání, Praha, Portál, 2000, str. 48). P. Bourdieu jde ještě dále a tvrdí: „...ženy se pod vlivem socializace učí negativním etnostem odříkání, rezignaci a mlčení...ani dispozice k uplatňování nadvlády mužů není daná od přírody, ale vytváří se pouze dlouhým socializačním procesem..." (Srovnej Bourdieu, P.: Nadvláda mužů, první vydání, Praha, Univerzita Karlova, Karolinum, 2000, str. 46.) Všechna předestřená tvrzení tedy vycházejí z jednoho myšlenkového základu, kterým je vliv kulturních a společenských vzorců na rozdílnost v chování mužů a žen. Tyto zavedené vzorce chování, silně zafixované v podobě rodových stereotypů zakládají nerovnováhu v rozložení moci ve společnosti. (Více např. Společnost mužů a žen z aspektu gender - sborník studií (Open society fund), první vydání, Praha, Open society fund, 1999; Kiczková, Z. a kol.: Otázky rodovej identity vo výtvarnom umení, architektúre, filme a literatúre, prvé vydanie, Bratislava, Univerzita Komenského, 2000; Wink, W.: Enganging the powers, 1 -st edition, Minneapolis, Fortress Press, 1992 atd.)

[95] Srovnej např. Declaration on the Elimination of Violence against Women - Deklarace OSN o odstranění násilí na ženách z roku 1993

[96] Srovnej např. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. 85 z roku 1985

[97] K násilí na seniorech v rodinných vztazích podrobněji např. Tošnerová, T.: Špatné zacházení se seniory a násilí v rodině. Průvodce pro zdravotníky a profesionální pečovatele. Ambulance pro poruchy paměti, první vydání, Praha, FNKV Praha, 2000, str. 61; Vykopalová, H.: Násilí na seniorech, Zpravodaj BKB, 2001, číslo 1, str. 13-17; k násilí v lesbických párech podrobněji např. Rochford, J.: Sociální péče -

ných a základních rysech je jevová stránka i právní ochrana všech typů obětí domácího násilí v zásadě shodná.

Dovolíme si rovněž určité zjednodušení problému a na některých místech této práce použijeme zobecnění v tom smyslu, že o ženách budeme hovořit jako o obětech domácího násilí a o mužích budeme hovořit jako o agresorech. Činíme tak nikoli proto, že bychom bagatelizovaly roli mužů na straně obětí domácího násilí (konečně ve své praxi jsem se s nimi nejednou setkaly) či roli žen na straně agresorů, ale proto, že tímto zohledňujeme statistické údaje (viz podrobněji kapitola 2.3).

Cílem této práce není podat rozbor násilného chování páchaného na dětech uvnitř rodinného kruhu. Jak jsem již uvedla výše, domníváme se, že vzhledem ke specifičnosti jevové stránky a vzhledem ke značné společenské nebezpečnosti by mělo být násilí páchané na dětech upraveno zákonem převážně samostatně se zřetelem k potřebě zvláštní zvýšené ochrany dětí.[98]

2.2 Charakteristika jevu

2.2.1 Teoretické výklady příčin domácího násilí

Domácí násilí není nově vzniklým fenoménem, přestože, jak bylo uvedeno výše, na bázi společenských diskusí začal prosakovat teprve nedávno, a to zejména v souvislosti s prezentací případů násilí uvnitř rodinného kruhu (především jako doplněk informací o týrání nezletilých dětí v konkrétní rodině), či v souvislosti s ublížením na zdraví, kterým byla způsobena smrt ženy jejím partnerem.

I když by se nám na první pohled mohlo zdát, že došlo k výraznému nárůstu případů domácího násilí až v poslední době, domnívám se, že tento efekt byl způsoben spíše náhlým zviditelněním těchto případů, které následně vyvolává vzrůstající zájem a zaměření pozornosti společnosti na toto téma.

Analýza teoretických výkladů domácího násilí, jeho následky na dětech a závěry pro statutární sociální práci, disertační práce, Wawrick, The University of Wawrick, Department of Applied Social Studies, 1999

[98] K násilí na dětech ze strany příbuzných podrobněji např. Martinková, M.: Špatné zacházení s dětmi a mladistvými v rodině (kriminologická analýza vybraných pravomocně ukončených trestních věcí v roce 1994), první vydání, Praha, IKSP, 1997; Dolanská, J.: Sexuální násilí a děti I., první vydání, Praha, Elektra a MZ ČR, 1999; Lawdown, G.: Children''s Rights and Domestic Violence, Child Abuse Review, 2000, No 9, str. 416 – 426 atd.

O násilí v rodině se začalo veřejně hovořit zejména díky aktivitám různých sdružení a občanských a nezávislých iniciativ, které zaznamenaly svůj nebývalý rozkvět převážně v devadesátých létech.

Otázka násilí mezi dospělými členy rodiny se do veřejného povědomí dostala až podstatně později než otázka výskytu násilí na dětech,[99] „přestože domácí násilí je velmi často, ne-li nejrozšířenější formou násilného jednání vůbec"[100].

Bohužel způsob, jakým se toto téma v současné době prezentuje v médiích, stále ještě přispívá k pokračování obviňování oběti.[101] Tento náhled představuje odraz **tradičních teorií,** které vycházejí z přesvědčení, že domácí násilí může být přítomno pouze v rizikových či patologických rodinách. Při vysvětlování příčin domácího násilí se potom tento typ přístupu zaměřuje pouze na zkoumání individuálních charakteristik oběti a násilníka (sklon k alkoholismu, psychopatologická diagnostika atd.), při současném pomíjení vlivu širších společenských a strukturálních faktorů.[102]

[99] Více např. Radvanová, S.: Stav české rodiny a rodinného práva v současné době, Právní praxe, 1999, číslo 2-3, str. 94-102 In: Martinková, M. a Macháčková, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, první vydání, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 124 (S. Radvanová v tomto kontextu poukazuje na tradiční autoritativní model české rodiny, kde je jako běžný způsob výchovy tolerováno fyzické trestání dětí, a ve které stále přetrvává povědomí o otcovské/rodičovské moci. K tomuto srovnej ustanovení §52 a 53 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, kde je institut „rodičovské moci" a jeho vymezení přímo ukotven.)

[100] Zapletal, J.: Kriminologické aspekty „domácího násilí", Kriminalistika, 1997, číslo 4, str. 318 - 325

[101] Viz mediální kauza - prezentace vraždy protivínských policistů - dne 17. dubna 2001 zastřelil František Jůza dva policisty a třetího vážně zranil, následně obrátil zbraň i proti sobě. Policisté přijeli do domku Jůzových prošetřit paní Jůzovou ohlášené znásilnění. Paní Jůzová v průběhu uplynulých dvou let na policii několikrát ohlašovala různé útoky jejího manžela proti ní, včetně znásilnění a vyhrožování střelnou zbraní. Smrt policistů byla potom v médiích prezentována jako hrdinská, vrah byl označen štítkem „chudáka, kterého k tomu dohnala manželka". Paní Jůzová byla označena veřejností za hlavního viníka tragédie (srovnej např. Rýdl, J.: Vdovy, MF dnes - ze dne 26. května 2001, str. IV přílohy Víkend: „Ten, kdo světlo z jejího života vzal, ale podle třicetileté Petry Stýblové nebyl muž, který bezprostředně držel zbraň a střílel. To paní Jůzová svého bývalého muže přivedla k šílenství..."; Lutovský, V. a Zeman, M.: Vrah policistů z Protivína po ženě nestřílel, Deník Právo ze dne 18. května 2001: „Městečko na tragédii, po které zůstaly tři sirotci a dvě vdovy, dodnes nezapomnělo a proti komu se obrací nenávist zdejších občanů je paní Jůzová, vilu Jůzové dokonce neznámý pachatel pomaloval červenou sprejovou barvou neslušnými symboly...").

[102] Více např. Schechter, S.: Women and Male Violence, 1 -st edition, Boston, South End Press, 1992, str. 192 a násl.

Avšak domnívám se, že k většímu pochopení domácího násilí je možné dojít jen díky pečlivému zvážení povahy společenských vztahů a situací, v nichž k násilí dochází. „Výzkumy, které se snažily oddělit fyzické násilí od společenského uspořádání a zaměřily se především na pozadí problému či osobnostní charakteristiky nevedou k objasnění násilí... Právě usazení násilí do kontextu činí tento jev srozumitelným a vysvětlitelným. To, co se mohlo nejprve zdát jako nahodilé či nesmyslné chování, začíná dávat smysl, pokud je to zapojeno do společenského a kulturního kontextu...".[103]

PSYCHIATRICKÉ MODELY

Psychiatrické a psychologické výklady domácího násilí směřují k vidění násilníka či jeho oběti jako patologické osobnosti.

Existenci domácího násilí vnímají jako zaplnění matrice spojení sadisticky zaměřeného násilníka s masochisticky orientovanou obětí. Často zdůrazňují provokaci ze strany oběti či myšlenku, že si oběti násilí proti sobě svým chováním přímo zaslouží.[104]

Časté jsou v této souvislosti domněnky, že ženy mají z násilí na sobě páchaném požitek. Tyto názory, však svádí v konečném důsledku k myšlenkovým stereotypům ospravedlňování násilí a svalování viny na jeho oběti. Neboť právě oběť je podle této teorie za násilí odpovědna (špatný výběr partnera, selhání ve vztahu, neschopnost vést funkční manželství, požitek z násilí na sobě páchaném, neschopnost z násilného vztahu odejít atd.).[105]

V této souvislosti je častý i mýtus, že bité jsou jen ty ženy, jejichž manželé jsou alkoholici. Výzkumy však prokázaly, že alkohol může hrát pouze roli spouštěcího prvku nikoli prvotní příčinu násilí.[106] K násilí dochází i v rodinách, kde se alkohol nevyskytuje.

[103] Dobash, R. E. a Dobash, R. P.:Violence against Wives, 1 -st edition, London, 1979, str. 14

[104] Více např. Schechter, S.: Women and Male Violence, 1 -st edition, Boston, South End Press, str. 192 a násl.

[105] Více např. Dobash, R. E a Dobash, R. P.: The myth of Sexual Symmetry in Marital Violence, Social Problems, 1 -st edition, London, 1992, str. 71 a násl.; Rochford, J.: Sociální péče - Analýza teoretických výkladů domácího násilí, jeho následky na dětech a závěry pro statutární sociální práci, disertační práce, Wawrick, The University of Wawrick, Department of Applied Social Studies, 1999; Sopková, E.: O násilí páchanom na ženách In: Rozhovory Aspektu z rokov 1993-1998 (Aspekt), první vydání, Bratislava, Aspekt, 1998, str. 331-364

[106] Více např. Dobash, R. E a Dobash, R. P.: The myth of Sexual Symmetry in Marital Violence, Social Problems, 1 -st edition, London, 1992, str. 71; Piata žena - aspekty násilia páchaného na ženách (Aspekt), prvé vydanie, Bratislava, Aspekt, 2001, str. 57 a násl.

Jak jsem zjistila při své praxi v oblasti poradenství obětem domácího násilí, alkohol spíše slouží násilným partnerům k ospravedlnění se za napadení (vedle např. výmluvy na stres v zaměstnání, špatnou psychologickou konstelaci v původní rodině, nízký socioekonomický status apod.), s poukazem, že za střízlivého stavu by k žádnému násilí nedošlo, čemuž mají partnerky násilníků ochotu věřit, a to i tehdy, když k eskalaci násilí dojde bez přítomnosti tohoto prvku.

TEORIE CYKLICKÉHO NÁSILÍ

Tato teorie vychází z přesvědčení, že násilí je naučené chování, které se předává z generace na generaci, kdy děti, které byly svědky násilí ve svých rodinách, pokračují v tomto naučeném způsobu chování dál proti svým partnerkám, partnerům či dětem.[107]

Podle převažujících názorů však „neexistuje jediný přesvědčivý důkaz, který by potvrzoval, že násilí je naučené chování".[108] Tato teorie totiž nepodává vysvětlení toho, proč se některé děti, které byly svědky násilí ve svých původních rodinách, násilníky nestávají, zatímco někteří násilníci vyrůstaly v rodinách, kde se násilí nikdy nevyskytovalo.

Pravděpodobnější se tedy v kontextu této teorie jeví vysvětlení, že děti se učí být násilnickými během procesu socializace s tím, že vliv původní rodiny zaujímá mezi vlivy ostatními dominantní postavení.

Já jsem se ve své praxi setkala s tím, že ve 100 % případech mých klientek/klientů (oběti zvláště brutálního a intenzivního domácího násilí) bylo v původní rodině násilníka násilí v nějaké formě přítomno (podrobněji viz kapitola 2.4).

[107] Více např. Schechter, S.: Women and Male Violence, 1 -st edition, Boston, South End Press, str. 192 a násl.; Lawdown, G.: Children's Rights and Domestic Violence, Child Abuse Review, 2000, No 9, str. 416-426 atd.; Voňková, J. - Huňková, M. a Čacká-Pavlíková, I.: Domácí násilí v České republice v roce 2002 z pohledu práva - studie, Praha, proFem o.p.s. - projekt AdvoCats for Women, 2002, str. 9 a následující In: www.profem.cz

[108] Rochford, J.: Sociální péče – Analýza teoretických výkladů domácího násilí, jeho následky na dětech a závěry pro statutární sociální práci, disertační práce, Wawrick, The University of Wawrick, Department of Applied Social Studies, 1999, str. 5; více např. Piata žena- aspekty násilia páchaného na ženách (Aspekt), prvé vydanie, Bratislava, Aspekt, 2001, str. 57 a násl.

[109] Více např. Gordon, L.: Herves of Their Own Lives - The Politics and History of Family Violence, 1 -st edition, New York, 1988, str. 286-289

[110] Více např. Sobková, E.: Bité ženy na Slovensku - Informácia o výsledkoch prieskumu In.: Pomoc obetiam sexualného zneužívania. Zbornik zo seminára konaného 17.-18. 10. 1997 v Humennom (Pro Familia),

SOCIOLOGICKÉ VÝKLADY

I když se tyto teorie staví kriticky k teoriím psychologickým a psychiatrickým, v konečném důsledku selhávají při aplikaci na konkrétní vztahy stejným způsobem.

Tyto výklady kladou do popředí sociální stres jako základní příčinný faktor násilí a jako společný faktor násilných vztahů uvádějí nezaměstnanost, nevyhovující bydlení, nízký příjem apod. [109]

Tyto teorie tak zcela pomíjejí existenci domácího násilí v ostatních (než jsou sociálně handicapované) vrstvách společnosti. Přičemž z provedených výzkumů doma i v zahraničí vyplynulo, že domácí násilí prochází všemi socioekonomickými vrstvami společnosti napříč.[110]

„Úskalí těchto teorií může spočívat navíc i v tendenci ospravedlnit chování násilníka, neboť tento se chová násilnicky v důsledku extrémního společenského tlaku."[111]

Já jsem se ve své praxi setkala s tím, že násilní partneři mých klientek byli bez rozdílu jak muži z vysokými příjmy a dobrým společenským postavením, tak i muži s měsíčním příjmem dosahujícím hranice životního minima.

FEMINISTICKÉ TEORIE

Neexistuje pouze jeden jediný feministický pohled na domácí násilí, všechny společně však pojí základní myšlenka, že domácí násilí vyplývá z boje o moc.

Domácí násilí je tak chápáno jako odraz nerovnováhy ve vztahu, kdy jeden partner má nad druhým výraznou převahu.

Tyto teorie zohledňují celou škálu chování, které řadí pod společnou kategorii domácí násilí (od násilí fyzického až po násilí psychické), přičemž nesouhlasí se zúžením tohoto pojmu pouze na projevy fyzického násilí.[112]

prvé vydanie, Humenné, Pro Familia, 1997; Dobash, R. E a Dobash, R. P.: The myth of Sexual Symmetry in Marital Violence, Social Problems, 1 -st edition, London, 1992; Zpráva o stavu domácího násilí, Dneska Tě ještě nezabiju! (Nadace Rosa), první vydání, Praha, Nadace Rosa, 1997; Morris, A.: Women's Safety Survey, 1 -st edition, Welington, Institute of Criminology, Victoria University of Welington, New Zaeland National Survey of Crime Victims, 1996

[111] Rochford, J.: Sociální péče – Analýza teoretických výkladů domácího násilí, jeho následky na dětech a závěry pro statutární sociální práci, disertační práce, Wawrick, The University of Wawrick, Department of Applied Social Studies, 1999, str. 6

[112] Více např. Kelly, L.: Interpersonal relations - A theory of Independence, 1 -st edition, Wiley, 1998, str. 157 a násl.

Domácí násilí ve světle feministických teorií odráží historický kontext mužské dominance a postavení žen v rodinách. „V tradičním patriarchálním zřízení je muž považovaný za hlavu rodiny, jeho autoritu odráží zákony, tradice a kultura."[113]

Tyto teorie ostře vystupují proti názoru, který pokládá domácí násilí za záležitost soukromou, upozorňují na selhávání institucí při ochraně žen před domácím násilím. V neschopnosti postihnout pachatele domácího násilí vidí „společnosti tolerovaný přístup směřující k ovládání žen".[114]

Při hledání odpovědi na otázku, proč jsou pachateli domácího násilí většinou muži, obrátily feministky pozornost na konstrukci heterosexuality v naší společnosti. Instituce „heterosexismu" podle nich zvýhodňuje ty, kteří disponují mocí, udržováním genderových rolí a ponecháváním žen v podřízeném a bezmocném postavení. „V rámci heterosexuálních vztahů jsou muži schopni udržet si moc a kontrolu nad životy a těly žen. Sexualita je v rámci feministických teorií definovaná maskulinními pojmy a dominance je stavěna jako jeden ze základních prvků heterosexuální praxe."[115]

Násilí podle těchto teorií pomáhá mužům posílit si kontrolu nad ženami, připomíná ženám, že jsou v podřízeném postavení.

Podle těchto teorií muži používají násilí rovněž jako trest. „Když cítí, že žena neplní své povinnosti, vzpírá se, bojuje, nebo si činí nároky na vlastní nezávislost, v tento moment se domnívají, že si žena zaslouží být bita ještě víc".[116]

Již na první pohled je patrné, že základní nedostatek těchto teorií spočívá v nedostatečnosti pokrytí celého rozsahu problému (tyto teorie nevysvětlují, až pomíjejí existenci násilí vůči seniorům, násilí v homosexuálních párech atd.). Tyto teorie zohledňují pouze zasazení jevu do sociálního prostředí, od nějž odvíjejí jeho základní příčiny, avšak zcela pomíjejí možnost vlivu individuálních faktorů na přítomnost násilí v soukromých vztazích.

[113] Badinter, E.: XY - identita muže In Kolektiv autorů: Násilie I., první vydání, Bratislava, Aspekt, 1998, str. 82

[114] Rochford, J.: Sociální péče - Analýza teoretických výkladů domácího násilí, jeho následky na dětech a závěry pro statutární sociální práci, disertační práce, Wawrick, The University of Wawrick, Department of Applied Social Studies, 1999, str. 8

[115] Kelly, L.: Interpersonal relations - A theory of Independence, 1 -st edition, Wiley, 1998, str. 158

[116] Dobash, R. E. a Dobash, R.: Wiwes: The „appropriate" Victims of Marital Violence, Victimology - International Journal, 1978, No 2, str. 426

Za hlavní kladný přínos těchto teorií potom pokládám fakt, že na jejich základě byl problém domácího násilí (zejména problém násilí na ženách v intimních vztazích) vynesen ze soukromí zavřených domovů na světlo veřejných celospolečenských diskusí. Většinou to byly nejdříve právě aktivistky ženských hnutí, kdo rozvířil první kritiky nedostatečné ochrany obětí domácího násilí, nedůslednost legislativy a chyby v aplikační praxi.

Většina zemí, které existenci domácího násilí zohlednily ve své legislativě, přijala feministickou teorii o příčinách násilí, jako základ pro změny v přístupu společnosti k obětem tohoto jevu a jejich ochraně (jedná se např. o Rakousko, USA, SRN, Kypr, Irsko, Švédsko).[117]

I proto se v souvislosti s **domácím násilím** (ačkoli zahrnuje i jiné formy než jen násilí na ženách v intimních vztazích) mluví jako o **genderově** popř. **rodově** podmíněném násilí a domácí násilí je v mezinárodních deklaracích běžně zahrnováno pod pojem **násilí na ženách** (viz podrobněji kapitola 2.1).[118]

2.2.2 Specifika a formy domácího násilí

SPECIFIKA DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Domácí násilí představuje, jak již bylo řečeno výše, specifický problém, který vyžaduje specifická řešení.

Oběť se především neobejde bez pomoci z vnějšku. Stát má právo a povinnost vstoupit do rodiny, kde se vyskytuje násilí. Na tomto závěru, který je totožný se zahraničními zkušenostmi a legislativní praxí (Rakousko, SRN, Švédsko, Finsko, Velká Británie atd.),[119] se shodují prakticky všechny státní i nestátní organizace v ČR, s jedinou výjimkou ultrakonzervativních náboženských společností.

[117] Více např. Radford, J.: Violence against women: Comparative legal study of the situations in Council of Europe Member States, 1 -st edition, Strasbourg, 1998; Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002, str. 10 a násl.; Martinková, M. a Macháčková, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, první vydání, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001

[118] Např. Deklarace OSN o odstranění násilí páchaného na ženách (Declaration on the Elimination of Violence against Women), schválená Valným shromážděním OSN v prosinci 1993 v článku 1 za násilí páchané na ženách považuje: „. . .každý projev rodově podmíněného násilí, který má nebo by mohl mít za následek tělesnou, sexuální nebo duševní újmu nebo utrpení žen, včetně hrozby takovými činy, zastrašování a úmyslného omezování svobody, a to jak ve veřejném nebo soukromém životě. . ."

[119] Více např. Radford, J.: Violence against women: Comparative legal study of the situations in Council of

Základní odlišnost domácího násilí od jiných forem násilí spočívá v tom, že domácí násilí se většinou odehrává **beze svědků**, stranou veřejnosti, **mezi dvěma osobami, které jsou spojeny intimním vztahem** (manžel – manželka, rodiče – dospělé děti, druh – družka, homosexuální partneři). To výrazně ovlivňuje možnosti prevence, represe, ale i pouhé evidence.

Domácí násilí se proto z výše uvedených důvodů jen velmi obtížně prokazuje, což způsobuje mimo jiné ten důsledek, že výpověď oběti je pokládána za nevěrohodnou s tendencí bagatelizovat její slova.[120]

Mezi další výrazná specifika domácího násilí patří i skutečnost, že se společnost k tomuto jevu staví velmi nejednoznačně.

Zatímco krádež, vražda, loupež bývají chápány automaticky jako nesprávné jednání a panuje všeobecný souhlas s udělením trestu za tyto činy s tím, že společnost požaduje větší postihy této kriminality, než je současný právní i faktický stav,[121] v případech domácího násilí je to jiné. I na vraždu, u které je v pozadí dlouhodobé násilí v partnerském vztahu, totiž pohlíží část společnosti jako na vyprovokovanou. Nikoli výjimečné jsou potom reakce typu: „kdo ví, jak to bylo…", „vyprovokovala ho…" atd. Dokladem tohoto faktu je např. i tzv. *případ vraždy protivínských policistů* (viz podrobněji poznámka pod čarou č. 101), kdy násilník nejdříve zastřelil zasahující policisty, které přivolala jeho partnerka z důvodu obavy o svůj život a následně spáchal sebevraždu. Vina za tyto činy však obecně veřejným míněním byla přičtena na vrub oběti (partnerce agresora).[122]

Europe Member States, 1 -st edition, Strasbourg, 1998; Domácí násilí - přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie Bílého kruhu bezpečí, první vydání, Praha, Bílý kruh bezpečí, o.s., 2002

[120] Více např. Franková, Z. a Vitoušová, P.: Postavení obětí domácího násilí v nejširších právních a procesních souvislostech, pro Ministerstvo vnitra ČR – Odbor prevence kriminality zpracoval Bílý kruh bezpečí, první vydání, Praha, 2000 In: www.mvcr.cz; Voňková, J. - Huňková, M. a Čacká-Pavlíková, I.: Domácí násilí v České republice v roce 2002 z pohledu práva - studie, Praha, proFem o.p.s. - projekt AdvoCats for Women, 2002, str. 7 In: www.profem.cz, str. 3 a násl.; Huňková, M.: Domácí násilí z pohledu českého práva In: Ženská práva jsou lidská práva - sborník přednášek ze semináře, první vydání, Brno, Nesehnutí, 2002, str. 30 a násl.; Domácí násilí, záležitost nikoli jen soukromá. Fakta, názor, právo. Sborník příspěvků českých a zahraničních odborníků (Koordinační kruh prevence násilí na ženách), první vydání, Praha, 1997, str. 94

[121] Více např. Vybulka, M.: Přísnějšímu potrestání vražd brání trestní zákon, Moravské Slovo ze dne 25. 10. 2000, str. 5 a násl.

[122] Více např. Voňková, J. - Huňková, M. - Vavroňová, M. a Prokopová, Z.: Násilí v rodině a domácnosti z pohledu práva (domácí násilí), Texty jsou určeny pro účastnice a účastníky školení o možnostech prevence a sociálně-právní pomoci dospělým obětem a dětem, první vydání, Praha, proFem, 2002, str. 6

Domnívám se, že na příčiny a jevovou stránku domácího násilí nelze pohlížet optikou výhradně jedné z úzce vyhraněných teorií (podrobně viz výše kapitola 2.2.1).

Podle mého názoru (opírajícího se o šestileté zkušenosti z praxe z oblasti přímé pomoci obětem domácího násilí a provedené výzkumy tohoto jevu[123]) patří mezi specifika domácího násilí rovněž poznatek, že jeho zdroje a příčiny jsou podmíněny vždy více faktory, které jsou samozřejmě v každém z konkrétních případů individualizovány.

Podle mého mínění zde svoji roli sehrávají především tyto okolnosti:

- v případech násilí na ženách v intimních vztazích již výše zmiňovaný **lhostejný či dokonce schvalující postoj společnosti**, která je položena na patriarchálních základech, vycházející z přesvědčení, že muž je hlava rodiny, má právo vše rozhodovat, ovlivňovat. I přes proklamovanou rovnost před zákonem v české společnosti můžeme vystopovat faktické nerovnoprávné postavení žen.[124] V tomto kontextu je potřeba zmínit i vliv působení stereotypních mýtů o domácím násilí (např. ženám se násilí líbí, násilí se týká jen rodin sociálně a ekonomicky handicapovaných, za násilí může alkohol, násilí se týká jen zanedbatelného množství populace atd.) na společnost.[125]

[123] Více např.: Sobková, E.: Bité ženy na Slovensku - Informácia o výsledkoch prieskumu In.: Pomoc obetiam sexualného zneužívania. Zborník zo seminára konaného 17.-18. 10. 1997 v Humennom (Pro Familia), první vydání, Humenné, Pro Familia, 1997; Dobash, R. E a Dobash, R. P.: The myth of Sexual Symmetry in Marital Violence, Social Problems, 1-st edition, London, 1992; Zpráva o stavu domácího násilí, Dneska Tě ještě nezabiju! (Nadace Rosa), první vydání, Praha, Nadace Rosa, 1997; Morris, A.: Women's Safety Survey, 1 -st edition, Welington, Institute of Criminology, Victoria University of Welington, New Zaeland National Survey of Crime Victims, 1996; Statistické údaje o klientech BKB - domácí násilí (Pro IKSP zpracoval BKB), Praha, květen 2001; Martinková, M. a Macháčková, R.: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí, první vydání, Praha, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 121; Desatero o domácím násilí. Shrnutí základních výsledků reprezentativního výzkumu pro BKB a Philip Morris ČR a.s., (Stem pro BKB a PM ČR), Praha, květen 2001 In: www.bkb.cz; Monitoring domácího násilí v lokalitě Ostrava-Dubina a Bělský les a návrh modelu spolupráce při pomoci obětem (BKB-regionální poradna Ostrava), Ostrava, 1999; Vitoušová, P.: Znaky a tendence domácího násilí v ČR. Aktualizace dotaznikového šetření od dubna 1999 do února 2001. Tiskový servis Odboru prevence kriminality MV ČR, Praha, výběr - červenec 2001; Statistika Informačního a poradenského centra ROSA za rok 2000. In: Výroční zpráva občanského sdružení Elektra ze rok 2000; Zegidis, B. L.: Násilí v rodinách: Výsledky současného výzkumu a praktické problémy, Community Mental Health Journal, No. 6, 1992; Statistics Canada: Conjugal violence against Women Survey, Cat. No 11-001 E, 1993 atd.

[124] Více např. Kol. autorů: Právní postavení žen v České republice, Iuridica, 1996, číslo 3-4; Heise, L. L. - Pintaguy, J. a Germain, A.: Násilie páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví, Študijný materiál vypracovaný pre Svetovú banku, první vydání, Humenné, Pro Familia, Aspekt, 1998, str. 23 a násl.

[125] Více např. Dobash, R. E a Dobash, R. P.: The myth of Sexual Symmetry in Marital Violence, Social Problems, 1-st edition, London, 1992

- **zdánlivá nepostižitelnost domácího násilí**; nemožnost (přesněji řečeno v individuálních případech neschopnost) státu a jeho institucí zasáhnout do intimního vztahu; obtížné odsouzení evidentně brutálních případů násilí.
- **vliv výchovy a okolí**, se kterými násilný partner přicházel styku (dětství prožité v rodině, kde se násilí vyskytuje, zneužití v dětství, identifikace s násilnými vzory, dominantní otec, dominantní matka při výchově v dětství atd. V této souvislosti je třeba zmínit i **vliv násilí v rodině partnerky** násilníka, která se v dospělosti ztotožňuje s rolí oběti, snaží se násilníka přesvědčit, hledá chybu v sobě, považuje násilí ve vztahu za něco normálního atd.).
- **osobnostní rysy a povaha agresora** – sklony k agresivitě, neschopnost řešit problémy jinak než násilím, sklon k alkoholismu, přítomnost rysů nazývaných akcentovaná osobnost atd. Mezi další příčiny patří enormní potřeba nadměrné realizace své osoby, potřeba kontroly, narcistické sklony, pocity méněcennosti, které se vytěsňují násilím a podřízením si partnera, netolerantnost atd.
- **nedostatečná schopnost vyrovnat se s psychickými či sociálními tlaky** (mezi ně patří zejména sociální nedostatek, neúspěch v zaměstnání či jeho ztráta, pocit vykořenění, ale např. i neadekvátní reakce oběti na vzniklé problémy).

Ke specifickým znakům domácího násilí potom podle mne náleží zejména faktická **nerovnost v postavení oběti a násilníka**.[126]

Domácí násilí se neomezuje pouze na jedinou epizodu. Představuje složitý **postupně se vyvíjející proces**, který má v konkrétním intimním vztahu svou historii.

Platí, že počátky násilí, které vstupuje do intimního vztahu, lze jen velmi těžko odlišit od projevů nadměrné pozornosti, žárlivosti či péče.

Domácí násilí vykazuje, pokud se ihned v zárodku nezastaví, sklon ke stupňování krutosti a intenzity každého následujícího útoku.

Cyklus domácího násilí se pohybuje ve spirále střídajících se období relativního klidu s obdobím ataků s gradující tendencí.

[126] Více např. Voňková, J. - Huňková, M. a Čacká-Pavlíková, I.: Domácí násilí v České republice v roce 2002 z pohledu práva - studie, Praha, proFem o.p.s. - projekt AdvoCats for Women, 2002 In: www.profem.cz

V násilném vztahu se většinou opakují tři fáze:

- **láska** (usmíření, klid, převaha pozitivního chování násilníka směrem k oběti),
- **naděje oběti** (že se vše zlepší, že se násilník změní, vytěsnění „ošklivých" zážitků, fixace „dobrých" chvil),
- **strach oběti** (psychický, fyzický nátlak, útok, který má za cíl obět pokořit, donutit se chovat, jak si přeje násilník).[127]

Po krátké době je oběť natolik zaskočena, že se již nedokáže bránit. V případě dlouholetého násilí se potom u oběti často projeví **posttraumatická stresová porucha** tzn. mimo jiné naučená bezmocnost či beznaděj.[128]

Není proto divu, že v případech domácího násilí k fyzickému násilí došlo již mnohokrát předtím, než byla poprvé zavolána policie.[129]

Domácí násilí je jevem dlouhodobým a opakovaným. Týrání později bývá u jeho obětí nejčastější příčinou alkoholismu, pokusů o sebevraždu, znásilnění, bezdomovectví žen a dětí a zároveň nejčastější příčinou psychických problémů.[130]

Většina případů domácího násilí přitom nejsou projevy deviantních, patologických či obdobně psychiatricky diagnostikovaných agresorů. Jsou to činy osob, jejichž přesvědčení je pevně zakotveno v extrémních polohách naší kultury: násilí mužů vůči ženám existovalo po tisíciletí. Bylo akceptováno jako součást rodinného uspořádání, bylo zde v podstatě i očekáváno. Vina za násilí nebyla kladena násilníkovi a ten musel jen zřídkakdy (pokud nedospělo jeho jednání k extrémnímu následku např. k vraždě) ze svých činů skládat účty.[131]

[127] Více např. Čírtková, L.: Domácí násilí - zatím víme více o obětech In: Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí č.2, 2003; Čírtková, L.: Domácí násilí ve faktech a teoriích In: Gender, rovné příležitosti, výzkum, č. 1, Sociologický ústav AVČR, Praha, 2002; Šintalová, S.: Domáce násilie - zneužívané ženy v partnerskom vzťahu, Diplomová práca, Bratislava, Katedra psychológie FF UK, 1997 atd.

[128] Podrobně na toto téma Herman, J. L.: Trauma and Recovery, 1 -st edition, New York, Basic, 1992, str. 69 a násl.

[129] Podle údajů Bílého kruhu bezpečí vyhledá oběť domácího násilí pomoc v průměru až šest let potom, co ji začal násilnický partner týrat, přičemž první, na koho se oběť obrací, je právě policie – In: www.bkb.cz

[130] Více např. Heise, L. L. - Pintaguy, J. a Germain, A.: Násilie páchané na ženách, Skrytá ujma na zdraví, Študijný materiál vypracovaný pre Svetovú banku, první vydání, Humenné, Pro Familia, Aspekt, 1998, str. 26 a násl.

[131] Více např. Voňková, J. - Huňková, M. - Vavroňová, M. a Prokopová, Z.: Násilí v rodině a domácnosti z pohledu práva (domácí násilí), Texty jsou určeny pro účastnice a účastníky školení o možnostech prevence a sociálně-právní pomoci dospělým obětem a dětem, první vydání, Praha, proFem, 2002, str. 6

Na tomto místě považuji za nutné provést rovněž odlišení pojmu **partnerská hádka (rozepře)** od pojmu **domácí násilí**. Ve své praxi jsem se totiž často setkala s tím, že např. i rodinní terapeuti sklouzávají k chybné interpretaci násilí v rodině jako manželské rozepře (hádky, konfliktu spočívajícího v blokaci komunikace v intimním vztahu). Tyto pojmy je však třeba od sebe důsledně oddělovat.

Při hádce totiž stojí proti sobě dvě přibližně rovnoprávné osoby, které si vyměňují názory, někdy křikem, někdy i za pomoci oboustranných fyzických ataků[132], přičemž na konci se buď shodnou, či nikoli.

Domácí násilí však představuje situaci zcela odlišnou. Zde násilník používá svoji moc a snaží se oběť donutit k tomu, co chce on, a to někdy i se zbraní v ruce. Oba partneři jsou tak ve výrazně nerovnoprávném postavení. Proti moci násilníka stojí bezmocná, ochromená oběť, která nemá prostor projevit svůj názor, protože ví, že ji čeká trest. Výsledkem domácího násilí tak není oboustranný (při rovnoprávném postavení obou stran) smluvený kompromis, ale prezentace agresora a posílení jeho moci.[133] Jak bylo uvedeno již výše, domácí násilí nebývá nikdy omezeno pouze na jedinou epizodu. Jedná se vždy o dlouhodobý proces.

Rozdíl mezi hádkou a domácím násilím spočívá mimo jiné i v tom, že domácí násilí představuje zásah a narušení ve sféře základních lidských práv.

FORMY DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Mezi nejčastější formy domácího násilí patří násilí:

- **fyzické** – tzn. strkání, fackování, bití pěstmi, tahání za vlasy, pálení cigaretou, kopání, smýkání, ohrožování zbraní, nožem, házení předměty, tlučení hlavou oběti o stěnu, demolice majetku atd. Tato forma násilí však může být směřována např. i proti oblíbenému domácímu zvířeti, jako varování oběti, co ji může potkat.
- **sexuální** – zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na jeho oběti vynucované, které podstupuje nedobrovolně či s nechutí (např. znásilnění, vkládání různých předmětů do pochvy, nucení k nepříjemným sexuálním praktikám atd.).
- **psychické** – zahrnuje citové a slovní týrání, zesměšňování na veřejnosti, shazování atd. Při této formě domácího násilí násilník neustále vzbuzuje ve své oběti strach, kontroluje ji, pronásleduje atd. Mezi prostředky nátlaku může patřit např. i časté buzení v noci, odpírání spánku, nekonečné výslechy, odpírání potravy, vzbuzování strachu při řízení motorového vozidla enormně rychlou jízdou apod. Násilník si může vynucovat poslušnost oběti např. i tvrzením, že spáchá sebevraždu, za což klade vinu ji či jejímu chování. Patří sem i nejrůznější výhrůžky (např. že partnerku zabije, vždy si ji najde, zničí její rodinu, zabije děti, najme si na ni vraha, zničí ji v zaměstnání, odejme jí možnost stýkat se s dětmi, ublíží dětem atd.), zastrašování zbraní nebo zveřejněním nějakých nepříjemných faktů a informací (např. intimních fotografií, které by mohly poškodit pověst oběti), ovlivňování dětí, rozkazování, co má či nemá oběť konat, sledování. Při mé praxi se mi klientky např. často svěřovaly s tím, že jim jejich partneři vyhrožují, že je nechají umístit do psychiatrické léčebny, že z nich učiní duševně nemocné a přitom k realizaci tohoto plánu cíleně směřovali. Několikrát jsem se setkala také s případy tzv. ruské rulety, kdy násilnický partner mířil na svoji partnerku střelnou zbraní a posléze i vystřelil, aniž by však tuto zbraň měl nabitu.
- **sociální** – má za cíl oběť především izolovat. V konkrétních případech toto znamená např. zákaz styku s rodinou, přáteli, zablokování telefonu, kontrola příchozích SMS zpráv a jiné korespondence, zamykání, izolování, zákaz chodit do zaměstnání, přesné stanovení povolené doby návratu, přičemž při jejím přesáhnutí následuje trest atd. Pojem „izolace" v sobě zahrnuje jakoukoli činnost, která má oběti zabránit v kontaktech se svým sociálním okolím. K metodám izolace patří i kontrola vhodnosti jednání a chování oběti (například kontrola jejího jednání na veřejnosti, kontrola toho, jak se partnerka obléká, líčí a příkazy, s tímto související). Izolace posiluje markantním způsobem závislost oběti na násilníkovi.
- **ekonomické** – znamená snahu o zamezení možnosti oběti disponovat finančními prostředky (např. zabavením celé její výplaty; vyměřováním pouze přesně stanovených financí, které smí využít

[132] Obecná čeština používá pro označení tohoto takto nastaveného vztahu pojem „italská domácnost".

[133] Více např. Egger, R.: Násilie voči ženám v intímnych vzťahoch, Záznam z workshopu In: Kol. autorů: Násilie II - tematické číslo Aspektu, první vydání, Bratislava, 1999, str. 63; Čírtková, L.: Domácí násilí - zatím víme více o obětech In: Zpravodaj Bílého kruhu bezpečí č.2, 2003; Čírtková, L.: Domácí násilí ve faktech a teoriích In: Gender, rovné příležitosti, výzkum, č. 1, Sociologický ústav AVČR, Praha, 2002